

COVID-19 pandemisinde kadın sağlık çalışanlarının mücadelesi

Suzan Saner*

“Pandeminin birinci yılında kadın sağlıkçılar, evde ve işte, acilde ve yoğun bakımda en önde, yönetici ve karar alıcı olmaktan ise dışlanan konumundalar. Ekonomik ve sosyal hak kayıplarıyla olduğu kadar, katılmış toplumsal cinsiyet rolleriyle de mücadele ediyorlar.”

COVID-19 pandemisi doğa eliyle başlayan, “insan” (genellikle hetero-be-yaz-erkek insan) eliyle şiddeti artan karma bir afet olarak tanımlanıyor. Sindemi olarak da adlandırılabilirdiği, uygarlığın kriziyle (gıda krizi, ekoloji ve iklim krizi vd.) ilişkisiz izole bir

tıbbi durum olmadığı, olanakların da tehlikelerin de büyüklüğü vurgulandı. Eşitsizlikleri ve ayrımcılıkları hesaba katan, bütünlüklü yaklaşım gerekli.

Bu süreci yaygın bir travmatik yaşantı olarak doğrudan kendimiz yaşadık, tanık olduk, sevdiğimiz birinin başına geldiğini öğrendik, ya da sağlık çalı-

şanları olarak hepsini birden yaşadık. Sağlık sistemlerinin yeterli hazırlık dönemi olmadı. Salgının büyüklüğü, yaygınlığı, şiddeti, süresi, belirsizliğini halen koruyor. Sosyal izolasyon ve karantina ile tanıştık. Ev içinde kadınlara ve çocuklara yönelik şiddet arttı. Ekonomik kayıp ve güçlükler, temel insan haklarının engellenmesi, sokağa

* Psikiyatrist. İTO Kadın Komisyonu üyesi.

çıkma ve seyahat kısıtlamaları nedeniyle yaşamı özgürce sürdürememe, alışılan yaşam düzeninde değişiklikler, ölümler oldu. Cenaze törenleri, yoğun bakımda yakınların vedalaşması kısıtlandı. Olağan yas sürecinin yaşanmaması ve karmaşık yas tepkileriyle karşı karşıya kaldık.

Bu salgını “karmaşık” hale getiren, SARS CoV-2 virüsüne patriyarkal kapitalist sistemin verdiği tepkiler. Bakım yokluğu, kayıtsızlık ve umursamazlığın hüküm sürdüğü neoliberal dünyada toplumsal yeniden üretim krizi sahnede. Bir yandan kadın cinayetleri, kadınların yaşadığı çeşitli şiddet biçimleri arttı, bu döneme özgü yeni şiddet biçimleri ortaya çıktı, bir yandan da bunların üstünün örtülmesi kolaylaştı. BM Kadın birimi tarafından gizli/gölge pandemi olarak nitelenen erkek şiddeti COVID-19 pandemisiyle el ele, kadınların uzun mücadelelerle kazandıkları hakları tehlikede.

DOĞAL AFETLER NE KADAR DOĞAL?

Afet durumunda da toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, afet öncesinde olduğu gibi en temelde yatan sorun olarak varlığını sürdürüyor. Çocuk, hasta, engelli ve yaşlıların bakımıyla ilgili akut ve kronik stres kadınları çok daha fazla sorumlulukla baş başa bırakıyor. Bulaş riski altında çalışan sağlık çalışanlarının dünyada yüzde 70'i kadın, hemşire ve ebelerin yüzde 90'dan fazlası kadın. Doğal afet ve kitlesel travmalarda riskli kadın gruplarını ise (DSÖ 2013) 30 yaş altı çocuklu kadınlar, hamileler, kız çocukları, engelli, göçmen, evsiz, etnik azınlık mensubu, mahpus ya da bir kurumda kalan her yaştaki kadın, çocuk ve yaşlılar oluşturuyor.

BAKIM/TOPLUMSAL YENİDEN ÜRETİM KRİZİNDE KADIN SAĞLIKÇILAR NE YAŞIYOR?

Kadın sağlıkçılar emeklerinin ve bedenlerinin değersizleştirildiğini, iş yerinde artan iş yüküne evde artan iş yükünün de eklendiğini, eksiklerin hâlâ kadın emeği ile kompanse edilmeye çalışıldığını, sağlık alanının görünmeyen emeğin meslekleşmiş hali olduğunu dile getiriyor (Kadın İşçi, 2021). Eşdeğerde işe eşit olmayan ücret, daha fazla duygusal emek beklenmesi, cinsiyetçi dil ve kadın+ 'ları aşağılayan şakalar, beden denetimi, gebelik kararına müdahale, yasal süt izni kulanılırken keyfi uygulamalar, kadınların -pandemi döneminde ağırlaşan- sorunları.

Bunlara kişisel koruyucu ekipmanların erkek bedeni norm alınarak üretilmesi, yakınlarından uzakta, yalıtılmış, yalnız olma, can güvenliğinin olmayışı, ölen meslektaşlar, her gün zamansız ölümlere tanıklık, “sağ kalanın suçluluğu” eklendi.

Siyahkurdele.com verilerine göre 23 Mart 2021'de 390 sağlık çalışanı COVID-19 nedeniyle öldü: 45'i (%11,5) kadın. Ölüm oranlarında çoğunluğun erkek olmasında; tıpta kadınların eşitliği yakalaması ve uzmanlaşma oranı artışının yeni, son 20 yılda olması, 50-60 yaş ve üzeri aktif çalışan hekimlerin içinde erkek hekimlerin sayıca daha çok, komorbid sorunların erkek hekimlerde daha fazla olması etkili olabilir. Öte yandan pandemi ile ağırlıklı uğraşan dallar olan enfeksiyon, göğüs hastalıkları, anestezi ve reanimasyon, mikrobiyoloji, halk sağlığı ve aile hekimliği kadın-yoğun alanlar. Kadın sağlıkçılar hem COVID-19 ile karşılaşma hem de şiddet ve yıldırma için riskli grup. COVID-19 servisinde hekimlik yapan ve anne olan kadınlarda (n=1809) orta-ağır düzeyde Yaygın Anksiyete Bozukluğu sıklığı %41 bulunmuş (pandemi öncesi %19). İkincil travmatizasyonla ilgili sık karşılaşılan durumlar ise şefkat yorgunluğu, ahlaki incinme ve tükenmişlik sendromu. Türkiye'de sağlık çalışanlarında intihar oranı ülke ortalamasının 4-5 katı. Sağlık Bakanlığı'nın hastalanan ve kaybedilen sağlıkçılarla ilgili verileri paylaşmaması, yöneticilerden gelen yapısal ve simgesel şiddet (susmanın beklenmesi), baskı, yıldırma, kaygı ve korkuyu artırıcı. Ağır çalışma temposu ve sevdiklerine hastalığı bulaştırma kaygısından eve gidememe, 7/24 kreş yokluğu, bulaş kaygısını azaltabilecek tarama testi taleplerinin reddi, duygusal emeğin artması, stresle başetmeyi azaltan etkenler. Riskler çok, yegâne ödül ise “kutsal bir görev” olduğunun tartışmadan genel kabul görmesi (SES, 2018).

Sonuçta, şefkat de dahil işsel kaynaklarımızın sınırsız olmadığını farkında olarak, “yardım” değil hak temelli yaklaşımla dayanışarak, pandemide direnişi ve umudu bulaştırıp kaygıyı yatıştırmamız mümkün. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini görmezden gelmeyen, bakım etiğine uygun, özenli ilişkileri kendi çalışma ortamımızdan başlayarak, eşitlik mücadelesini miras aldığımız bütün kadınlara saygı ile kurabiliriz.

Kaynaklar

- Linov ve ark. (2021) Anxiety Levels Among Physician Mothers During the COVID-19 Pandemic. *Am J Psych* <https://ajp.psychiatryonline.org/doi/10.1176/appi.ajp.2020.20071014>
- Saner S, Gökalep PG (2021) Kitlesel Travma ve Kadın, Kitlesel Travma ve Afetlerde Rubsal Hastalıkları Önleme, Müdahale ve Sağaltım Kılavuzu içinde. Yayına Haz.: Şabika Yüksel, Ayşe Devrim Başterzi. TPD Yayınları.
- Ünal B, Gülseren L (2020) COVID-19 pandemisinin görünmeyen yüzü: Aile içi kadına yönelik şiddet, *Klinik Psikiyatri Dergisi*; 23 (Ek 1): 89-94.
- Yüksel Ş, Öyekçin DG (2020) Pandemi Döneminde Sağlık Çalışanlarının Ruh Sağlığını Korumak ve Tükenmeyi Önlemek, TPD ve TOTBİD, 15 Ekim 2020 taribli webinar.
- Curr Opin Pediatr* . 2021 Feb 1;33(1):144-151. doi: 10.1097/MOP.0000000000000978.